

UNGDOMS ENGSTELSE FOR VOLD OMFANG, ÅRSAKER OG KONSEKVENSER

AV HEIDI GAUTUN

Det foreligger lite kunnskap om engstelse for vold påvirker adferden til ungdom, og eventuelt på hvilken måte. Er det vanlig at ungdom tar ulike forholdsregler og "passer seg" for vold? I hvilken grad tar ungdom i bruk ulike mestringstrategier for å unngå situasjoner der de føler seg utrygge og kan bli utsatt for vold? Å vokse opp i en storby er annerledes enn å vokse opp på et mindre sted, og vi har undersøkt om flere unge i Oslo er engstelige og anvender ulike mestringstrategier for å unngå farlige situasjoner enn ungdom som bor i spredtbygde strøk. Tidligere forskning viser at gutter og jenter, ungdom i ulik alder og ungdom med og uten innvandringsbakgrunn har ulike erfaringer med vold. Vi forventet derfor å finne forskjeller mellom grupper av ungdom både m.h.t det å ta i bruk strategier for å beskytte seg, og valg av strategi.

UNGDOMSUNDERSØKELSEN

I undersøkelsen som ble gjennomført høsten 1995 ble 1403 ungdommer i alderen 15-24 år, i Oslo og i et utvalg landkommuner intervjuet om egne erfaringer med vold, engstelse for vold og holdninger til vold (Gautun 1996). Opinion gjennomførte telefon-intervjuundersøkelsen av 1002 ungdommer i Oslo og 401 ungdommer fra landkommuner på oppdrag fra Fafo.

UTVALG

Utvalget i undersøkelsen er et tilfeldig utvalg fra Telenors abonnentslister for Oslo og et utvalg landkommuner. Landkommuner er kommuner som ikke har bystatus. Kommuneutvalget er trukket slik at det skal tilfredsstillende krav om representativitet med hensyn til region, fylke og befolkningstetthet. Befolkningen innen målgruppen er bosatt i landkommuner i hele landet, fordelt fylkesvis. Det totale utvalget som ble trukket til undersøkelsen var 12 560. Av det totale utvalget var det ikke svar i 789 tilfeller. Alle telefonnumre ble forsøkt ringt tre ganger. Vi fikk svarnekt i 171 tilfeller. Dette gir en svarprosent på 89 prosent. På grunn av den snevre målgruppen falt 10 198 utenfor. Antall valide svar i undersøkelsen er således 1403.

Undersøkelsen gir et oversiktlig bilde over den "alminnelige" ungdomsbefolkningens erfaringer med vold, og ikke -erfaringene til hardt belastet og kriminell ungdom. Det er lite trolig at vi har nådd marginaliserte ungdomsgrupper som unge arbeidsledige, rusmiddelavhengige og fåtallet av hardt belastet innvandrere og flyktninge ungdommer i denne undersøkelsen. Samfunnets periferigrupper faller av flere årsaker utenfor slike undersøkelser (Olaussen 1995):

- de ønsker ikke å delta i slike undersøkelser
- de bor i institusjon
- de er ikke hjemme eller har ikke noe hjem.

Antageligvis er det ungdom som ikke deltar i slike undersøkelser som også erfarer mest vold. I følge kriminologen skjer det meste av volden nettopp i utsatte ungdomsgrupper (Olaussen 1995). Det er derfor sannsynligvis en større fare for underrapportering enn overrapportering av vold i denne undersøkelsen.

ENGSTELSE

Engstelse er definert vidt i denne undersøkelsen. Vi har ikke skilt mellom ulike grader/typer av engstelse, og kan derfor ikke skille mellom den lammende frykten en som har vært utsatt for voldtekt kan føle og den uro/engstelse en som leser om vold i avisa kan føle. I spørsmålene er begrepet "engstelig" brukt. Ungdom har svart på to spørsmål om engstelse, og disse er:

- Har du noen gang i løpet av det siste året vært engstelig for å gå ut på skolen, eller besøke venner i nærmiljøet fordi du har vært redd for å bli utsatt for vold, som slag, spark, sterk mobbing, utpressing e.l.?
- Har du noen gang i løpet av det siste året vært engstelig for å gå ut, på kino, diskotek o.l. om kvelden fordi du har vært redd for å bli utsatt for vold som slag, spark, sterk mobbing, utpressing e.l.?

Svarmulighetene på begge spørsmålene er ja, ja noen ganger, ja, men sjelden, nei.

UTSATTHET FOR VOLD

Spørsmålet om utsatthet for vold er hentet fra Levekårsundersøkelser som er gjennomført i hele befolkningen (SSB 1993). Dette spørsmålene er også anvendt i en egen levekårsundersøkelse i Oslo i 1992 (Hagen m.fl. 1994). Spørsmålet som er stilt er:

- Har du i løpet av det siste året – 1995 – blitt utsatt for
 - a) Vold som førte til synlige merker eller kroppsskade?
I tilfelle hvor mange ganger?
 - b) Vold som ikke førte til synlige merker eller kroppsskade?
I tilfelle hvor mange ganger?
 - c) Trussel som var så alvorlig at du ble redd?
I tilfelle hvor mange ganger?

Vi har ikke spurt ungdommene om de selv har utøvd vold mot andre, og kan derfor ikke ut i fra denne undersøkelsen si noe om hvem voldsutøverne er. Men andre undersøkelser viser kort sagt at det stort sett er unge, fulle menn i storbyene som utøver vold. Og at voldsutøvere og volds ofre ofte er de samme personene (Pape 1995, St.meld. nr. 23 1991-92, Falck 1993, Hydle 1995, Kriminalstatistikk 1993, Pedersen 1995, Wichstrøm 1994).

ÅRSAKER TIL ENGSTELSE

Årsakene til engstelse er målt gjennom spørsmålet:

Hvorfor var du redd for at noe skulle skje med deg?

FLERE SVAR MULIG

- 1: Har selv vært utsatt for vold
- 2: Har vært utsatt for sterk mobbing, utpressing, trusler om vold
- 3: Har sett andre bli utsatt for vold
- 4: Hører så mye om vold av venner o.a.
- 5: Leser, ser og hører om vold i media
- 6: Annet
- 7: Vet ikke

MESTRINGSSTRATEGIER

Ungdommene er også spurt om de tar i bruk en eller flere strategier for å unngå vold. Spørsmålet de har svart på er:

Gjør du noe for å hindre at du kommer i situasjoner der du blir utrygg eller der du kan bli utsatt for vold, mobbing e.l.? I tilfelle hva?

FLERE SVAR MULIG

- 1: Nei, ikke noe spesielt
- 2: Lar være å oppsøke spesielle steder
- 3: Går sammen med andre
- 4: Går med slagvåpen, kniv, spraygass e.l. for å beskytte meg
- 5: Annet
- 6: Uppgitt

BYDELSOMRÅDER I OSLO

Oslo er en by med store sosiale skillelinjer. Det er derfor viktig å sammenligne ungdom som kommer fra ulike steder i byen. Bydelene i Oslo er gruppert i seks bydelsområder etter geografisk nærhet, og likhet med hensyn til sosiodemografiske forhold. Bydelsgrupperingen er noenlunde lik bydelsgrupperingen som Fafø benyttet i levekårsundersøkelsen i Oslo i 1992 (Hagen m.fl. 1994):

- a) Indre øst (Sagene/Thorsov, Grunerløkka/Sofienberg, Gamle Oslo)
- b) Indre vest (Bygdøy/Frogner, Uranienborg/Majorstua, St.Hanshaugen/Ullevål)
- c) Ytre øst (Ekeberg/Bekkelaget, Nordstrand, Søndre Nordstrand, Lambertseter, Bøler, Manglerud, Østensjø)
- d) Groruddalen (Helsfyr/Sinsen, Hellerud, Furuset, Stovner, Romsås, Grorud)
- e) Ytre nord (Bjerke, Grefsen/Kjelsås, Sogn)
- f) Ytre vest (Vindern, Røa, Ullern)

INNVANDRINGSBAKGRUNN

Innvandrere kommer til Norge av ulike grunner og fra ulike deler av verden. I denne undersøkelsen har vi spurt ungdom om de vil karakterisere seg selv eller sin nærmeste familie som flyktninger eller innvandrere. Det er ikke skilt mellom innvandrere fra

den tredje verden, Vest Europa eller andre land. Antallet innvandrere, i undersøkelsen er 92. Av disse bor 82 i Oslo, og tilsvarer 8 prosent av utvalget i Oslo.

SOSIAL BAKGRUNN

Sosial bakgrunn er målt gjennom foreldrenes inntekt og utdanning. Følgende spørsmål er stilt:

– Hva slags utdanning har dine foreldre? Vi tenker her på den av dem som har høyest utdanning?

- 1: Ingen utdanning
- 2: Gymnas/videregående (inkl. fagutd.)
- 3: Høyskole/universitet
- 4: Vet ikke

– Hva er dine foreldres samlede bruttoinntekt i året?

ANALYSE

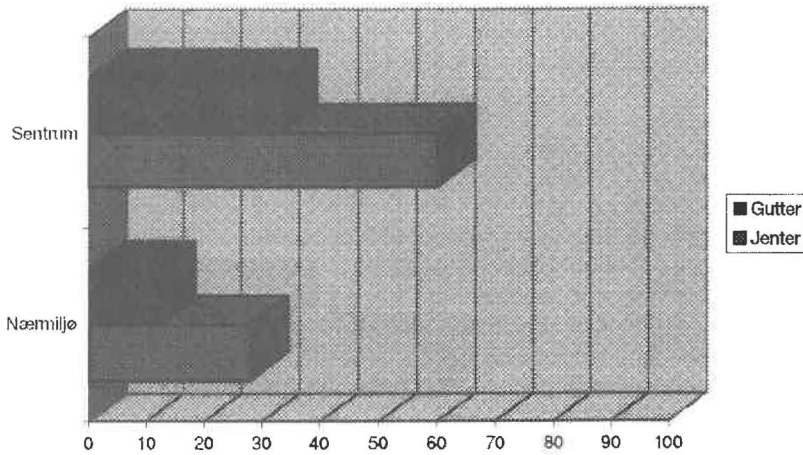
I tillegg til å gjennomføre bivariate analyser er det også gjennomført multivariate analyser for å teste om de bivariate funnene er konsistente, også når det kontrolleres for andre uavhengige variabler. Vi har benyttet multippel logistisk regresjon, som er en velegnet teknikk for å analysere dikotome avhengige variable som for eksempel engstelse for vold (se Hosmer og Lemeshow 1989 for nærmere beskrivelse av analyseteknikken). I de multivariate analysene har vi testet om sammenhengen mellom to avhengige variabler -engstelse for vold, -tar i bruk mestringsstrategi og en rekke uavhengige variable er signifikante, selv når vi kontrollerer for andre uavhengige variable.

UTBREDELSEN AV ENGSTELSE

I undersøkelsen oppgir et stort antall unge i Oslo at de er engstelig for at noe skal skje dem både i nærmiljøet, på skolen og ute i byen. Så mange som 47 prosent av ungdommene i Oslo svarer at de i løpet av det siste året har vært engstelige for å gå ut på kino, diskotek, besøke sentrum av Oslo eller reise med t-bane om kvelden. Denne engstelsen har ikke samme omfang blant ungdom i landkommuner (14%). Tyve prosent av ungdommene i Oslo sier også at de har vært engstelige i dagligdagse situasjoner som når de går på skolen eller besøker venner i nærmiljøet. Dette er en utrygghet vi knapt finner blant unge bosatt i landkommuner (4%), så det er helt tydelig at nærmiljøet i landkommunene oppleves som tryggere. Mens en av fem Oslo-ungdommer har vært utsatt for vold og/eller alvorlig trussel i 1995 gjelder det samme for drøyt en av ti ungdommer i landkommunene.

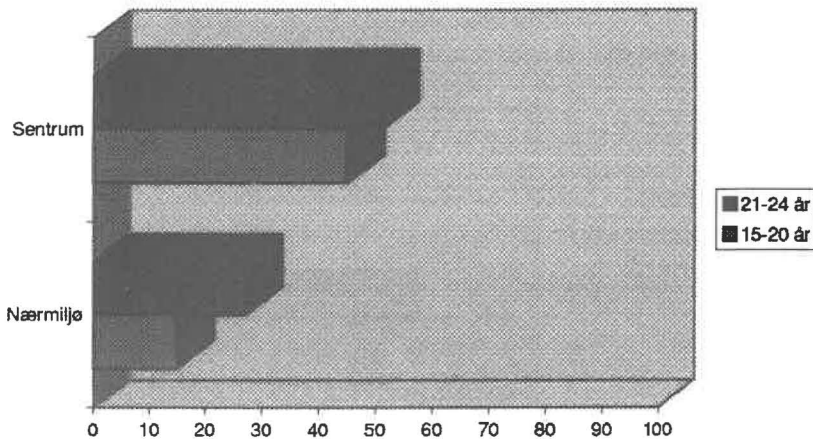
Ikke uventet finner vi at engstelse er mer utbredt blant jenter enn blant gutter. Det er dobbelt så mange jenter som gutter som har vært engstelige for å gå ut i sentrum av Oslo om kvelden, og på skolen eller besøke venner i nærmiljøet fordi de er redde for at noe skal skje dem. Jenter er oftere engstelige til tross for at det er flere gutter

Figur 1. Engstelse for å gå ut i sentrum av Oslo om kvelden, eller for å gå på skolen eller besøke venner i nærmiljøet, etter kjønn. 1995. Prosent.

N
 Jenter: 541
 Gutter: 461

Figur 2. Engstelse for å gå ut i sentrum av Oslo om kvelden, eller for å gå på skolen eller besøke venner i nærmiljøet, etter alder. 1995. Prosent.

som oppgir at de har vært utsatt for vold og grove trusler det siste året. 25 prosent av guttene, og 15 prosent av jentene oppgir at de har vært utsatt for vold og/eller grove trusler i løpet av det siste året.

Engstelse for vold både i nærmiljøet og ute i byen er mer utbredt blant eldre enn blant yngre ungdom. Dette til tross for at yngre ungdom er mer utsatt for vold og mobbing. 24 prosent av ungdom i alderen 15-20 år og 15 prosent av ungdom i alderen 21-24 år oppgir at de har vært utsatt for vold og/eller grove trusler i løpet av det siste året. En mulig forklaring kan være at eldre ungdom er mer utrygge i nærmiljøet fordi de ikke lenger bor hjemme hos foreldrene, og i et bormiljø de har kjent i flere år. Det kan også tenkes at ungdom blir mer forsiktige, tenker mer over hvor de går i byen og til hvilke tidspunkt etterhvert som de blir eldre.

Engstelse for vold er ikke mer utbredt blant innvandrerungdom, men en større andel av innvandrerungdommen (33%) blir utsatt for vold og grove trusler enn andre ungdommer (18%). Dette funnet er i overensstemmelse med en tidligere undersøkelse av innvandrere/flyktninger i Oslo hvor en av tre oppgir at de har blitt trakassert i nærmiljøet (Djuve og Hagen 1995). Vi finner ikke signifikante forskjeller i voldsengstelse mellom ulike områder innen Oslo, og etter sosial bakgrunn.

En multivariat analyse bekrefter at det er signifikante sammenhenger mellom bosted (by/land), alder, kjønn og det å være engstelig for å bli utsatt for vold i nærmiljøet (jf. tabell 1).

Tabell 1. Sannsynlighet for å være engstelig for å gå på skolen/ i nærmiljøet. 1995. Resultater fra logistisk regresjon. Beta og signifikantsannsynlighet for de uavhengige variablene. (N = 1403). I Oslo og landkommuner. Engstelig = 1 Ikke engstelig = 2.

	Beta	P-verdi	
Urbanitet	1.76	.00*	By=1 Land=2
Kjønn	-.87	.00*	Gutt=1 Jente=2
Alder	-.16	.00*	I år (15-24)
Innvandringsbakgr.	.00	.99	Innvander=1 Andre=2
Utdanning foreldre	.11	.48	Folk./gymnas=1 Høysk./univ.=2
Inntekt foreldre	.00	.31	I kroner

* Signifikant på 1%-nivå

Når vi gjennomfører en multivariat analyse og kontrollerer for andre uavhengige variable, finner vi også fortsatt signifikante sammenhenger mellom bosted (by/land), kjønn og engstelse for å bli utsatt for vold i sentrum (jf. tabell 2).

Tabell 2. Sannsynlighet for å være engstelig for å gå ut om kvelden i sentrum. 1995. Resultater fra logistisk regresjon. Beta og signifikantsannsynlighet for de uavhengige variablene. (N = 1403). I Oslo og landkommuner. Engstelig = 1 Ikke engstelig = 2.

	Beta	P-Verdi	
Urbanitet	1.69	.00.**	By=1 Land=2
Kjønn	-1.11	.00**	Gutt=1 Jente=2
Alder	-.04	.09	I år (15-24)
Innvandringsbakgr.	.07	.76	Innvandrer=1 Andre=2
Utdanning foreldre	-.14	.28	Folk./gymnas=1 Høysk./univ.=2
Inntekt foreldre	5.55	.83	I kroner

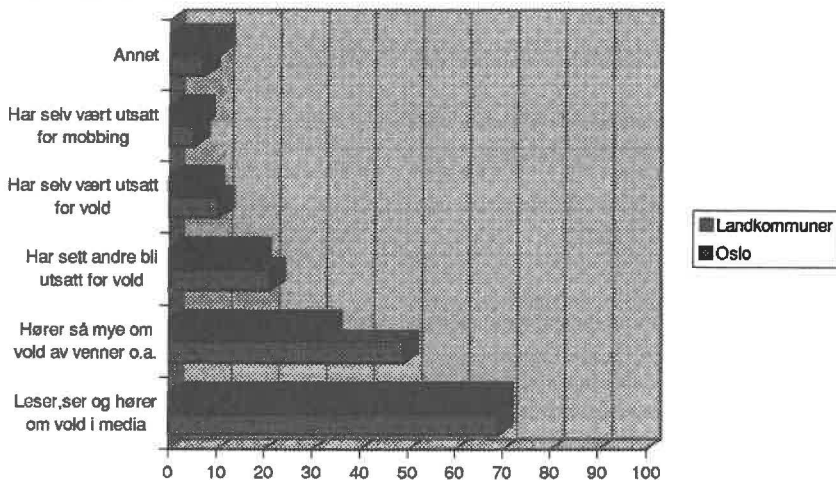
**Signifikant på 1%-nivå

*Signifikant på 5%-nivå

ÅRSAKER TIL ENGSTELSE

All oppmerksomhet omkring vold virker fryktskapende. Ungdom, i Oslo og landkommunene, begrunner først og fremst sin egen engstelse med at de har lest, sett eller hørt om vold i media. Men en større andel av ungdom i Oslo er som sagt engstelige. Ungdom i Oslo og landkommunene påvirkes "stort sett" av samme media, leser de samme avisene, ser og hører de samme nyhetene i radio og tv, og ser de samme filmene. Likevel er Oslo-ungdom oftere engstelige for å bli utsatt for vold, og sier dette skyldes omtale av vold i media.

Figur 3. Årsaker til at ungdommene var redde for at noe skulle skje dem. I Oslo og i landkommunene. 1995. Prosent

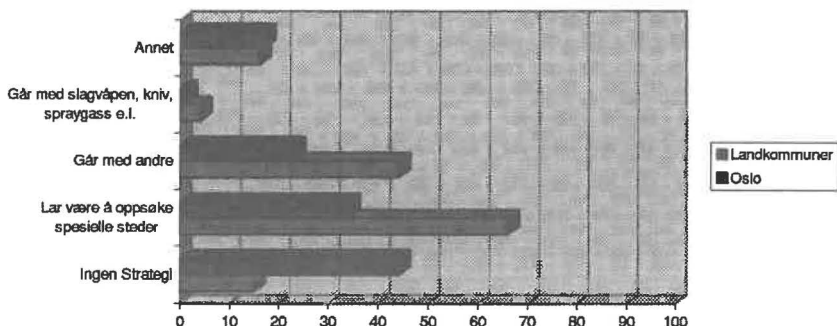
Hvordan forklarer vi dette? For det første utøves det mer vold i Oslo, som også får omtale i media. For det andre kan ungdom bli mer skremt av voldsoppslag, fordi bakgrunnen for voldsepisoder ofte blir skjult i en stor by som Oslo. Volden kan virke mer uforståelig og skremmende enn på mindre steder. Årsakene og forløpene til volden blir fort kjent og spredt på mindre steder.

Unge snakker om vold, og mange unge begrunner også sin egen engstelse med at det er mye snakk om vold i vennekretsen. Dette er mer vanlig i Oslo enn i landkommunene. Media og venner skaper engstelse blant ungdom som ikke selv har vært utsatt for vold, og det er de fleste. Når vi ser på svarene til ungdom som selv har vært utsatt for vold og/eller grove trusler finner vi at flere av disse forklarer engstelsen med at de selv har vært utsatt for vold (30%), eller med at de selv har vært utsatt for mobbing eller utpressing (15%). Omtrent halvparten av ungdommene som selv har vært utsatt for vold svarer også at omtale av vold i media gjør dem engstelige (54%).

ENGSTELSE FOR VOLD PÅVIRKER ADFERDEN TIL UNGDOM

På bakgrunn av at ungdom i Oslo uttrykker en stor grad av engstelse, er det ikke uventet at et stort flertall oppgir at de tar i bruk en eller flere strategier for å unngå situasjoner som gjør dem utrygge, eller der de kan bli utsatt for vold (85%). De vanligste måtene å passe seg på, er å unngå bestemte steder i byen og å gå sammen med andre. Det er få som væpner seg fordi de er engstelige (4%). Ungdom i Oslo er ikke uventet mer forsiktig enn ungdom i landkommuner. Ungdom i landkommunene opplever nærmiljøet som tryggere og er i mindre grad engstelig for å bli utsatt for vold. Ungdom i landkommunene trenger i mindre grad å tenke igjennom hvordan de skal ta vare på seg selv når de er ute.

Figur 4. Strategier ungdom tar i bruk for å hindre at de kommer opp i situasjoner der de blir utrygge eller der de kan bli utsatt for vold, mobbing e.l. I Oslo og landkommuner. 1995. Prosent.

Noen ungdomsgrupper passer seg mer enn andre. Jenter passer seg mer enn gutter, men bruker stort sett de samme mestringstrategiene. Jenter og gutter værner seg for eksempel like ofte. Vi vet ikke om de bærer samme type våpen. Det er også flere eldre ungdommer enn yngre ungdommer som gjør noe for å unngå å bli utsatt for vold. Innvandrerungdom gjør sjeldnere noe for å unngå at de blir utsatt for vold, til tross for at de oftere blir utsatt for vold. Innvandrerungdom som gjør noe for å føle seg trygge velger de samme strategiene som andre ungdommer, og velger f.eks. ikke oftere å væpne seg.

Multivariate analyser bekrefter at det er signifikante sammenhenger mellom bosted (by/land), kjønn, alder og innvandringsbakgrunn og det å ta i bruk en eller flere strategier for å unngå vold (jf. tabell 3)

Tabell 3. Sannsynlighet for å ta i bruk strategier for å unngå vold. 1995. Resultater fra logistisk regresjon. Beta og signifikantsannsynlighet for de uavhengige variablene. (N=1403) i Oslo og landkommuner. Tar i bruk = 1, Tar ikke i bruk = 2.

	Beta	P-Verdi	
Urbanitet	1.28	.00**	By=1 Land=2
Kjønn	-.28	.04*	Gutt=1 Jente=2
Alder	-.08	.00**	I år (15-24)
Innvandringsbakgr.	-.51	.03*	Innvandrer=1 Andre=2
Utdanning foreldre	-.45	.00**	Folk./gymnas=1 Høysk./univ.=2
Inntekt foreldre	-2.7	.99	I kroner

*Signifikant på 5%-nivå

**Signifikant på 1%-nivå

AVSLUTNING

Denne undersøkelsen viser at de fleste ungdommer ikke utsettes for vold. Til tross for dette oppgir mange unge, særlig i Oslo, at de har vært engstelige for at noe skal skje dem når de drar ned til sentrum av byer om kveldene. Dette funnet er i overensstemmelse med tidligere forskning som viser at det er flere som er redde for å bli utsatt for vold enn som faktisk utsettes for vold.

Engstelsen er mest utbredt i de grupper hvor risikoen for å bli utsatt for vold er lavest, bortsett fra når vi sammenligner by og land. Flere unge i Oslo utsettes for vold og er redde for å bli utsatt for vold en ungdom som er bosatt i landkommuner. En større andel gutter utsettes for vold, men engstelsen er mer utbredt blant jenter. Flere yngre ungdommer utsettes for vold, men en større andel av eldre ungdom er engstelige. Det er mer vanlig at innvandrerungdom utsettes for vold, men engstelse er ikke mer utbredt blant innvandrerungdom enn blant andre ungdommer.

Ungdom som ikke har vært utsatt for vold, begrunner først og fremst sin egen engstelse med at de har lest, sett eller hørt om vold i media og med at det er mye snakk

om vold i vennekretsen. Et mindretall av ungdommene har vært utsatt for vold, og blant disse er det ca. 1/3 som sier at det er egne erfaringer som gjør dem redde for at noe skal skje dem. Om lag halvparten av ungdom som har vært utsatt for vold svarer også at all omtalen av vold i media gjør dem engstelige. Det er en fare for at omfanget av vold blir overdimensjonert i media. Det ligger helt klart en utfordring for pressen til å formidle et mer realistisk bilde av vold.

Engstelse for å bli utsatt for vold påvirker adferden til ungdom. Et flertall av unge i Oslo tar i bruk en eller flere mestringsstrategier for å unngå å komme i situasjoner som gjør dem utrygge. Det er betydelig færre ungdommer i landkommunene som gjør det samme. De to vanligste måtene å passe seg på er å unngå bestemte steder i byen og å gå sammen med andre. Jenter passer seg mer enn gutter, og eldre ungdom passer seg mer enn yngre ungdom.

Til tross for at innvandrerungdom er mer utsatt for vold, gjør de sjeldnere noe bestemt for å unngå å bli utsatt for vold. Innvandrerungdom som gjør noe for ikke å bli utsatt for vold velger de samme strategiene som andre ungdommer. Innvandrerungdom velger like sjeldent som andre ungdommer å væpne seg for å føle seg trygge.

REFERANSER

- Djuve, A.B. og K. Hagen (1995), *Skaff meg en jobb! Levekår blant flyktninger i Oslo*. Fafo-rapport 184. Oslo:Fafo.
- Gautun, H. (1996), *Voldens ansikt. Ungdoms erfaring med vold i Oslo og landkommuner*. Fafo-rapport 189. Oslo: Fafo.
- Falck, S. (1993), *Utlendingers kriminalitet: Høyere eller lavere enn nordmenns? Samfunnspeilet*, 2:18-21.
- Hagen, K., A.B. Djuve og P. Vogt (1994), *Oslo den delte byen*. Fafo-rapport 161. Oslo: Fafo.
- Hosmer, D. W. og S. Lemeshow (1989), *Applied logistic regression*. New York: Wiley and Sons.
- Hydly, I. (1995), *Kan voldskriminalitet forebygges? Idebok for kommuner/ politidistrikter*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Kriminalstatistikk 1993*. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Olaussen, L.P. (1995), *Voldsutvikling og samfunnsendringer i Norge*. Lov og rett, 5/6: 323-338.
- Pape, H. (1995), *Karakteristika ved ungdomskriminalitet og unge lovovertredere*. PHS Forskning. Rapport 95:1. Oslo: Politihøgskolens forsknings- og utviklingsavdeling/UNGforsk.
- Pedersen, W. (1995), *Sosialisering i et historisk perspektiv*. Foredrag holdt ved Kriminalpolitisk konferanse: Vold et offentlig problem, og samfunnets utfordring. 18.10.95, Sundvolden.
- St.meld. nr. 23,1991-92, *Om bekjempelse av kriminalitet*.
- Wichstrøm, L. (1994), *Mental helse blant ungdom i Norge. Ungdom som særtilfelle*. Rapport 94: 3. Oslo: Ungforsk
- SSB (1993), Statistisk sentralbyrå, *Ukens statistikk* 44.